

Met geestelijke verzorging verder

Een kritische blik op de beroepsstandaard

Als je wilt weten wat geestelijke verzorging is, zou je de Beroepsstandaard kunnen lezen. Die kan helderheid en richting geven. Maar is die beroepsstandaard wel zo duidelijk en welke kant stuurt hij je op? Job Smit ziet een aantal eenzijdigheden, met het gevaar dat geestelijke verzorging te rationeel en te activistisch wordt. Aan de hand van zijn proefschrift laat hij zien waar het wringt en prikkelt hij de beroepsgroep met een alternatief.

Job Smit

EEN BEROEPSSTANDAARD IS EEN DOCUMENT voor de langere termijn. Toch is het nuttig om er na enige tijd nog eens naar te kijken. Welke kant stuurt de beroepsstandaard ons op en willen we in die richting verder? In 2015 verscheen mijn proefschrift *Antwoord geven op het leven zelf* (Smit, 2015) dat zich evenals de Beroepsstandaard uit 2015 (voortaan BS2015) intensief bezig houdt met domein, doel en methode van geestelijke verzorging. Omdat het proefschrift en BS2015 gelijktijdig verschenen, kon mijn visie niet worden meegenomen in de ontwikkeling van BS2015 en vice versa. In dit artikel wil ik alsnog de verbinding leggen, omdat ik denk dat de in mijn proefschrift verwoorde visie helpt

om meer profilerend over geestelijke verzorging te spreken dan in BS2015 gebeurt. Ik geef achtereenvolgens aandacht aan domein, doel en methode van de geestelijke verzorging. Per onderdeel geef ik eerst een samenvatting van mijn eigen visie, neergelegd in twee modellen, om daarna evaluerend naar BS2015 te kijken.¹ Ik sluit af met een aantal conclusies en twee aanbevelingen.

Domein opnieuw geformuleerd

Wij leven in een samenleving met een sterke beroepsdifferentiatie: niet iedereen kan alles. Waar zijn geestelijk verzorgers goed in? In de beroepsgroep is er duidelijk het besef dat men zich be-

weegt op een eigensoortig levensdomein maar het is de vraag hoe dit domein benoemd moet worden. De voornaamste begrippen die circuleren zijn zingeving, levensbeschouwing en spiritualiteit. Dit zijn complexe begrippen die zich verzetten tegen eenduidige definiëring en dat zorgt gemakkelijk voor verwarring. In mijn proefschrift heb ik geprobeerd meer helderheid te krijgen door te zoeken naar de realiteit waarnaar deze begrippen verwijzen, om ze van daaruit scherper te definiëren. Ik kwam uit bij de term 'het leven zelf': geestelijk verzorgers houden zich bezig met het leven zelf. Daarbij gaat het niet in eerste instantie om de vraag hoe mensen hun leven ervaren – daarvoor wordt doorgaans de term 'existentie' gebruikt – maar om verwerking van het pure gegeven dat het leven er is, dat wij leven, dat ik leef. Dat gegeven doet een appél op de mens (levensroeping). De moeder aller zinvragen is daarom: Ik leef en wat nu? Het antwoord op die vraag wordt niet cognitief

gegeven maar is af te lezen aan de manier waarop mensen leven. Dit inzicht biedt de mogelijkheid om de termen zingeving, levensbeschouwing en spiritualiteit specifiek te definiëren en zinvol op elkaar te betrekken. Zingeving betreft het totaal van de manieren waarop verwijst naar het totale proces waarin een mens antwoord geeft op het leven zelf. Levensbeschouwing is de naam voor de religieuze en niet-religieuze (culturele) tradities die dit antwoord aanreiken; we zijn geen onbeschreven blad. Spiritualiteit is de naam voor dat wat er in het innerlijk van een mens gebeurt wanneer hij of zij het levensappél verneemt en daardoor bewogen wordt. Spiritualiteit staat voor wat je op een voorbewust niveau – voorafgaand aan reflectie – fundamenteel raakt, vormt, hervormt en beweegt. Voordat we bewust zin gaan geven, worden we geraakt en gevormd door iets wat buiten onze wil om gaat.² Zo is spiritualiteit de bron van het zingevingsproces. Geestelijke verzorging onderscheidt zich

van psychologische en sociologische benaderingen van zingeving doordat ze – uiteraard met in achtneming van de formele, procesmatige en functionele aspecten – kijkt naar de inhoudelijke, levensbeschouwelijke kant (Welke zin wordt gevonden?) en de spirituele bronnen (Wat geeft je kracht en richting?) van zingeving.

Domein volgens Beroepsstandaard

Hoe omschrijft BS2015 het domein en wat levert een evaluatie vanuit de hierboven genoemde visie op? BS2015 omschrijft geestelijke verzorging als ‘professionele begeleiding, hulpverlening en advisering bij zingeving en levensbeschouwing’ (VGVZ, 2015, p. 10). BS2015 ziet af van definiëring van deze termen. Men volstaat met het benoemen en omschrijven van een viertal dimensies van zingeving en levensbeschouwing: de existentiële, spirituele, ethische en esthetische. Wanneer men deze door BS2015 genoemde omschrijvingen combineert, ontstaat het volgende beeld. Geestelijke verzorging houdt zich bezig met de ervaring van het bestaan als zodanig, transcendente betekenis en ervaring, positionering op het veld van waarden en normen en ervaringen van schoonheid (VGVZ, 2015, p. 10). Deze omschrijving is voor geestelijk verzorgers weliswaar zeer herkenbaar, maar bevat heterogene elementen waarbij niet duidelijk is hoe die zich tot elkaar verhouden. Dat diffuse beeld verdwijnt niet als we de aandacht richten op de verantwoording in bijlage 1 (VGVZ, 2015, p. 36). Zingeving wordt omschreven als het proces ‘waarmee mensen hun leven ordenen en betekenis geven’. Deze omschrijving is sterk cognitief geladen. Zingeving is hier nagenoeg gelijk aan betekenisgeving. Men moet echter zin van betekenis onderscheiden. Wie betekenis toekent heeft nog geen zinervaring. Een zinervaring omvat ook zaken als voldoening, vervulling, verbondenheid, gemeenschap, hoop, liefde, etc. In BS2015 wordt dit wel aangevoeld, want zingeving wordt ook omschreven met ‘motivatie, inspiratie, missie en ethiek’ (VGVZ, 2015, p. 10). Inhoudelijk is dat terecht, alleen is niet in te zien hoe al deze dingen kunnen vallen onder ‘ordering en betekenisgeving’ van het bestaan. Men werkt blijkbaar met twee zingevingconcepten tegelijkertijd: een die het totale proces aanduidt en een die een aspect daarvan (ordering en betekenisgeving) aanduidt.

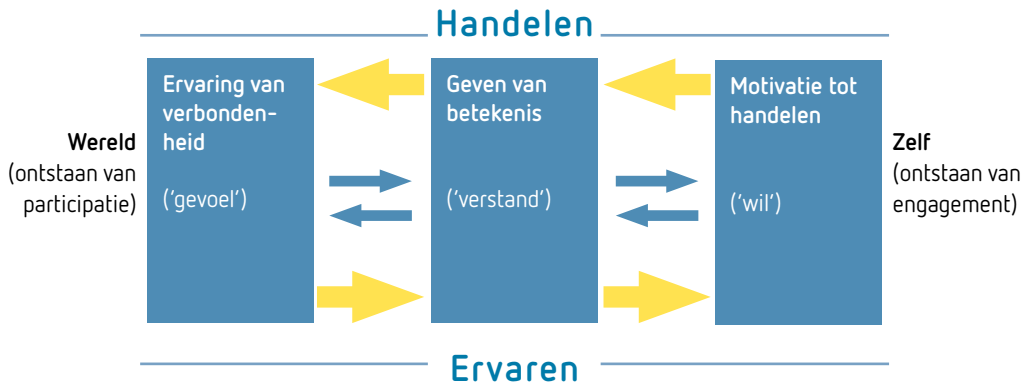
Naast het ontbreken van definiëring valt in de domeinomschrijving de nevenschikking van zingeving en levensbeschouwing op. In de bijlage wordt dit verantwoord. Daar wordt gezegd dat levensbeschouwing in het verlengde moet worden gezien van zingeving. Het vertegenwoordigt het ‘meer reflectieve, formele en gezamenlijke aspect van zingeving’ (VGVZ, 2015, pp. 36-37). Levensbeschouwing blijkt dus in feite een dimensie van zingeving te zijn. Het staat dan naast de overige dimensies: de existentiële, de spirituele, de ethische en de esthetische. Niet in te zien is waarom nu juist deze dimensie moet worden uitgelicht en in de hoofdzin een plaats moet krijgen en de andere niet. Al deze conceptuele onhelderheden lijken me een minpunt voor een document dat beoogt helderheid te verschaffen.

Wie betekenis toekent heeft nog geen zinervaring

Een laatste opmerking wil ik maken over het ontbreken van de term spiritualiteit in de definitie. Dat is niet zonder betekenis, omdat het begrip spiritualiteit – in mijn definitie – verwijst naar het receptieve karakter van het zingevingproces (het is antwoord op een appél). Het behoedt van meet af aan voor een activistische en al te cognitieve opvatting van zingeving.

Het zingevingpraktijkmodel

Als geestelijke verzorging over zingeving gaat, dan hebben we om haar doel te bepalen, een juist zicht nodig op de wijze waarop zingeving zich voltrekt. In mijn proefschrift heb ik een zingevingprocesmodel ontwikkeld op theoretische, ideeënhistorische basis (Smit, 2015, pp. 85-89). In de gebruikelijke empirisch-psychologische benaderingen wordt over zingeving doorgaans in een instrumenteel kader nagedacht. Leidraad is de vraag hoe zingeving helpt bij het overkomen van psychische problemen, het verwerken van trauma’s of het streven naar geluk (Wong, 2015; Cobb, 2015, Leyssen, 2007). Op deze manier wordt onvoldoende gehonoreerd dat het zingevingproces meer is dan een psychisch

proces. Het heeft een sterke ethische component (oriëntatie op ethische waarden) en een sterke relationele component (gevoel van verbondenheid). Het heeft bovendien een eigen waarde los van de vraag wat het oplevert. Daarom heb ik geprobeerd een nieuwe aanloop te nemen vanuit een analyse van het begrip 'zin'. In de intellectuele geschiedenis van het Westen komt dit begrip in grofweg drie verschillende betekenissen voor. Zij zijn niet tot elkaar te herleiden maar beïnvloeden elkaar wel. Zin neemt de gestalte aan van ervaring van verbondenheid met een groter geheel (1), van cognitieve betekenisgeving (2), en van motivatie tot handelen (3).³ Deze drie gestalten kunnen in een stroomschema met elkaar verbonden worden.

Het schema is te lezen van links naar rechts. Het menselijk bestaan begint met het ervaren van verbondenheid. Vervolgens leren mensen daar cognitief betekenis aan te geven, waardoor een innerlijke motivatie tot handelen ontstaat. Zo komt het tot engagement met het leven: men neemt het leven op zich. Ook aan het handelen dat daaruit voortvloeit (de blokpijlen van rechts naar links) wordt vervolgens betekenis gegeven en dat leidt tot een nieuwe verbondenheid. Men neemt door te handelen zijn plaats in het wereldgeheel in en zo komt het tot participatie: deelname aan het leven van anderen en de geschiedenis.

Wat het zingevingpraktijkmodel laat zien

In dit model wordt zingeving dus niet opgevat als een intrapsychisch proces maar als een inter-

actie tussen zelf en wereld. Dat heeft tot gevolg dat het menselijk handelen verschijnt als intrinsiek onderdeel van zingeving. Zingeving is geen abstract verheven en moeilijk te vatten psychisch gebeuren – waar al dan niet handelen uit voortvloeit – maar af te lezen aan wat mensen in het dagelijks leven doen en laten. Zo wordt duidelijk dat zingeving niet alleen gaat om de vraag wat de dingen voor mij betekenen (de blokpijlen van links naar rechts), maar ook om de vraag op welke wijze ik door mijn handelen van betekenis ben voor mijn omgeving (de blokpijlen van rechts naar links). Dit model heeft diagnostische potentie: het model kan helpen te zien waar het zingevingproces stopt, bijvoorbeeld wanneer de drie vormen van zin niet met elkaar sporen. Het heeft ook methodische implicaties. Op elk van de drie gebieden zijn interventies mogelijk die het proces bevorderen, maar die zijn telkens van andere aard. Men kan door middel van de begeleiding de ander een ervaring van verbondenheid 'bezorgen' waar dan vervolgens de ander betekenis aan geeft in de zin van: 'zo kan het leven ook zijn', waardoor een nieuwe 'innerlijke motivatie' gegenereerd wordt. Maar men kan zich ook concentreren op de betekenisgeving: 'kun je het ook anders zien?'. Op het derde veld zijn spirituele interventies als stilte, meditatie, gebed en ritueel te plaatsen. Dit model laat ook zien dat het zingevingproces inhoudelijk bij mensen verschillend kan zijn maar wel degelijk ergens op gericht is, namelijk op engagement en participatie. Dit verschaft een vakeigen basis om het doel van de geestelijke verzorging te beschrijven. Geestelijke verzorging als begeleiding bij zingeving is gericht op een goed verloop van dat zinge-

vingsproces en dat is het geval als de ander zijn of haar leven op zich neemt (engagement) en aan het leven deelneemt (participatie).

Spiritualiteit als kantelpunt

Het kantelpunt van de zingevingscyclus ligt in het derde blok, dat van de innerlijke motivatie. De kern van de motivatie is de spiritualiteit. Motivatie is bewogen worden en spiritualiteit is bewogen worden in het 'weefsel', de 'set up' van je bestaan. Op dit derde veld vindt de omslag plaats van passief naar actief, van ervaren naar handelen. De begeleiding die geestelijk verzorgers bieden is idealiter dan ook gericht op het versterken van deze motivationele – en dus ten diepste spirituele – dimensie. Doel van de geestelijke verzorging is dat mensen hun leven vervolgen met hernieuwde innerlijke motivatie oftewel een versterkte spiritualiteit. Het is mogelijk deze versterkte motivatie in alledaagse taal te beschrijven rond de modale werkwoorden 'willen', 'kunnen', 'mogen' en 'durven'. De geestelijke verzorger is erop uit dat de ander zegt: 'Ik wil verder met mijn leven omdat ik hoop heb. Ik kan verder omdat ik voldoende krachtbronnen en competenties heb. Ik mag verder omdat ik daarvoor de ruimte en erkenning van anderen krijg. Ik durf verder omdat ik vertrouwen heb.' Zo kan gezegd worden dat de geestelijke verzorging beoogt dat mensen hun leven vervolgen met meer overtuiging, vertrouwen, hoop, blijdschap etc. dan voorheen.

Het doel volgens de Beroepsstandaard

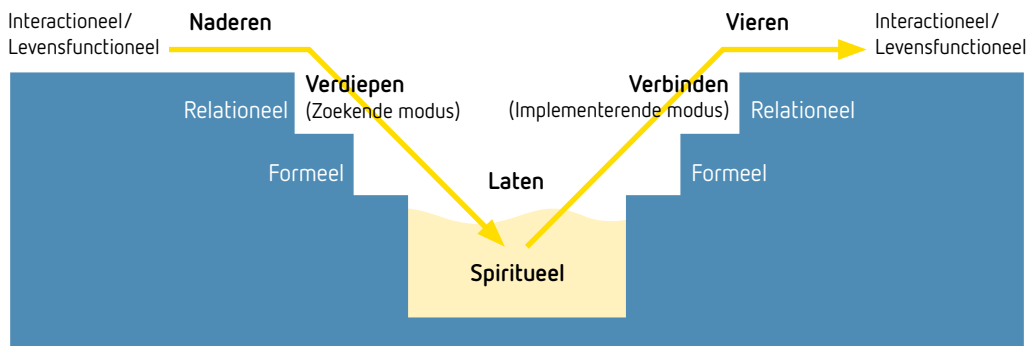
Kijken we nu naar BS2015 dan lezen we daar de volgende doelomschrijving van geestelijke verzorging.

'Door gerichte en methodische aandacht voor zingeving en levensbeschouwing draagt geestelijke verzorging bij aan het welbevinden van mensen (...) Doel is het bevorderen van spirituele groei, veerkracht, weerbaarheid, eigen regie en het verminderen van kwetsbaarheid. In relatie met cliënten stemmen geestelijk verzorgers af op wat anderen beweegt en zijn ze gericht op hun bronnen, kracht en perspectief...' (VGVZ, 2015, pp. 10-11).

Om deze doelomschrijving te evalueren, moeten we bedenken dat doelen altijd hun plaats

hebben in een doelenhiërarchie (a leidt tot b, b leidt tot c etc.). Vanwege deze doelenhiërarchie is het nodig onderscheid te maken tussen een praktijkdoel en een verhoopt – verder weg liggend – doel.⁴ Dit laatste geeft het perspectief aan waarbinnen je de praktijk vorm geeft. Kijken we naar BS2015, dan zien we dat het doel in eerste instantie geformuleerd wordt als het bevorderen van welbevinden. Dat wordt uitgelegd als spirituele groei, veerkracht, weerbaarheid, eigen regie en het verminderen van kwetsbaarheid. Daaraan wordt toegevoegd: 'In relatie met cliënten stemmen geestelijk verzorgers af op wat anderen beweegt, en zijn ze gericht op hun bronnen, kracht en perspectief'. Er wordt geen relatie gelegd tussen deze twee zinnen. Is het de bedoeling dat we hier een instrumenteel verband zien? Dat zou betekenen dat men wil bijdragen aan welbevinden *door* af te stemmen op wat anderen beweegt. Wat BS2015 het eerst noemt en het meest in het oog springt, lijkt dus niet het praktijkdoel te zijn maar het verhoopte doel en het grotere perspectief. Wat BS2015 in tweede instantie noemt – 'afstemmen op wat de ander beweegt' etc. – zou in mijn optiek dus het eigenlijke praktijkdoel moeten zijn dat richtinggevend is voor de methodiek. De juiste methodische vraag van de geestelijke verzorging lijkt mij dan ook niet: 'hoe kan ik welzijn/veerkracht/eigen regie vergroten en kwetsbaarheid verminderen?' maar: 'hoe kan ik afstemmen op iemands krachtbronnen en zingeving versterken?'.

Deze nuancering is niet zonder betekenis. In de huidige redactie wordt gesuggereerd dat geestelijke verzorging allereerst gericht is op versterking van het welbevinden, ingevuld met noties die sterk bepaald zijn door onze neoliberale individualistische samenleving. Hier zijn vragen bij te stellen. Zijn geestelijk verzorgers echt de dienaars van de zelfontplooiing of gaat het juist om het leren leven met eigen onvolmaaktheid? Zijn weerbaarheid en eigen regie de enige waarden waarnaar gestreefd zou moeten worden of moeten we juist leren weerloosheid en onmacht te aanvaarden en afhankelijkheid te beleven? Zijn geestelijk verzorgers echt uit op het verminderen van kwetsbaarheid of helpen ze juist met het doorleven daarvan? Kortom: ik zie hier een culturele bias (Molenaar, 2019). Hier had bedacht

kunnen worden dat de religieuze en niet-religieuze zingevingstradities niet instrumenteel in dienst staan van menselijk welbevinden, maar juist aangeven wat welbevinden mag heten. In die tradities wordt op allerlei wijze benadrukt dat welbevinden niet hetzelfde is als een leedvrij, autonoom bestaan met eigen regie. Geestelijke verzorging werkt toe naar een heel specifieke vorm van welbevinden, namelijk existentieel of spiritueel welbevinden. Kern daarvan is de ‘spirituele conformiteit’: dat men leeft conform wat men als levensroeping ziet (Smit, 2015, pp. 154-156). Er zijn mensen die dat zo belangrijk vinden dat ze daarvoor bereid zijn veel lijden en leed te verdragen. Het lijkt me een omissie dat deze voor de geestelijke verzorging zo specifieke vorm van welbevinden in BS2015 niet gethematiseerd wordt.

De weg van de verdiepende ontmoeting

‘Afstemmen op wat de ander beweegt’ is nog steeds een tamelijk vage aanduiding. Vanuit het door mij ontwikkelde zingevingspraktijkmodel focus ik op de innerlijke (spirituele) motivatie in het totale zingevingproces. Op basis van het zingevingspraktijkmodel en aanvullend empirisch onderzoek heb ik in mijn proefschrift een basismethodiek ontwikkeld die hierop gericht is. Het is een structuur waarbinnen bestaande methodieken en benaderingen een plaats kunnen krijgen en die kan worden uitgelegd aan de hand van de volgende figuur.

Het model beschrijft ideaaltypisch de weg die begeleider en begeleide samen gaan als het afdalen in een ritueel bad om ‘gereinigd’ te worden

en vervolgens weer op te klimmen naar de oppervlakte om met nieuwe kracht verder te gaan. De volgorde ‘naderen’, ‘verdiepen’, ‘laten’, ‘verbinden’ en ‘vieren’ laat zich contrasteren met de bekende (para)medische sequens van anamnese – diagnose – therapie – controle. Het model is te lezen van links naar rechts. De geestelijk verzorger en de ander ontmoeten elkaar aan de oppervlakte van het gewone leven, daar waar de interactie plaats vindt. Daarom begint de begeleiding met ‘naderen’. Je komt elkaar niet alleen tegen, maar ook nader. Je hebt belangstelling en je informeert naar iemands welstand. Deze oppervlakte wordt volstrekt serieus genomen. Wat speelt er op dit moment bij de ander? ‘Hoe gaat het? Hoe staat het leven? Zo leg je een relatie en ontlok je verhalen aan de ander. De fase van de verdieping houdt in dat de relatie verdiept wordt via vragen over beleving en betekenis van de verhalen. Hier horen vragen bij als ‘hoe beleeft u dit?’ (psyche) en, ‘hoe waardeert u dit?’ (levensbeschouwelijk). De antwoorden op deze vragen – die vaak weer resulteren in nieuwe verhalen – zijn uiteindelijk allemaal gerelateerd aan een alomvattend symbolisch kader dat bestaat uit mensbeeld, wereldbeeld en godsbeeld. Door het samengaan van relationele interventies (interventies die gericht zijn op het versterken van de relatie) en inhoudelijke interventies (die gericht zijn op betekenisgeving) daalt men steeds verder af naar het diepste niveau: dat van de motivatie en spiritualiteit. Mensbeeld, wereldbeeld en godsbeeld worden immers onder meer op basis van spirituele ervaringen gevormd. In de begeleiding zijn er vaak momenten die verwijzen naar ‘kleine’, alledaagse spirituele ervaringen

gen: momenten waarop men stilvalt, in zichzelf keert, een inzicht krijgt in de trant van 'zo had ik het nog niet gezien'. Het zijn momenten waarop mensen hun autonomie loslaten om zich innerlijk te openen, te laten meenemen door wat zich aandient en een appél op hen doet. Het grote levensappél wordt als het ware in alledaagse vorm opnieuw vernomen. Het zijn die momenten die een geestelijk verzorger wil bevorderen. Dit diepste punt correspondeert met het 'kantelpunt' in het zingevingspraktijkmodel. Op dit niveau doet de geestelijk verzorger even niets. Hij is er getuige van en 'laat' het gebeuren, en is als betrokken en erkenning gevende getuige aanwezig. Daarop volgt de fase van de verbinding. De methodische

De beroepsstandaard heeft een neoliberale bias

weg gaat weer omhoog richting het gewone leven. Dat is de fase waarin je probeert woorden te geven aan wat er spiritueel is gebeurd en het te verbinden met de dagelijkse verantwoordelijkheden. Mensen moeten dat zelf ontdekken, maar juist in een tijd waarin vaste kaders en levenspatronen zijn weggevalen kunnen ze hierbij een gesprekspartner gebruiken. Ook in deze opklimmende beweging staat betekenisgeving centraal; alleen gaat het nu niet om de betekenis van de dingen die gebeuren maar om de betekenis van de eigen daden. Zingeving draait niet slechts om de betekenis die dingen en mensen voor mij hebben, maar ook om de betekenis die ik voor de ander heb. Is de begeleider in de verdiepingsfase vooral vroedvrouw, in de verbindende fase is hij/zij vooral coach en gids. Aangekomen aan de oppervlakte van het leven wordt afscheid genomen met een moment van 'viering'. Dat is een groot woord voor wat heel gewoon kan zijn. Er wordt teruggekeken op de afgelegde weg: wat is er gegeven en ontvangen? Goede wensen (seculier of religieus) openen het vervolg van de levensweg. Na dit hele traject kan iemand hopelijk zijn of haar weg vervolgen met meer vertrouwen, hoop, overtuiging, blijdschap dan voorheen. In dit model zijn relationele, betekenisgevende en spirituele elementen van zingeving met elkaar verbonden in een doelgerichte structuur.

Methodiek in BS2015

In BS2015 wordt het methodische karakter van de geestelijke verzorging wel telkens benadrukt, maar nergens beschreven. Mijn basismethodiek geeft er invulling aan met inachtneming van de samenhang tussen de relationele, betekenisgevende en spirituele aspecten van zingeving. We krijgen een indruk van wat BS2015 voor ogen staat bij 'methodische aandacht' door te kijken naar de competenties die van geestelijk verzorgers worden gevraagd (GVVZ, 2015, p. 13). Opvallend is hier het accent op de betekenisgevende competentie, en ook de andere competenties krijgen vaak een cognitief en analytisch profiel.⁵ Hier rijst vooral het beeld op van de geestelijk verzorger als professionele zingevingsdeskundige met een overwegend sociaalpsychologisch en cognitief georiënteerde levensbeschouwelijke expertise. Wat ik hier mis is de aandacht voor competenties die samenhangen met relationele en spirituele aspecten van zingeving. Ik denk dan aan de geestelijk verzorger als spiritueel betrokken evenmens: iemand die met je meegaat, mee afdaalt, meegaat in een spirituele zoektocht. Gezien de aard van het zingevingsproces is dit evenmenselijk perspectief wezenlijk. Er zijn in de zingeving immers geen definitieve antwoorden. Alleen samen zoekend komen we verder. Daarom is het essentieel voor de geestelijke verzorging dat de evenmenselijke basis van het beroepscontact geactiveerd wordt (Van Heijst, 2006). De geestelijk verzorger is een professional maar de aard van het contact is 'van mens tot mens'. Hier lokaliseer ik ook het praktische belang van een ambtelijke zending. De ambtelijke zending kwalificeert de geestelijk verzorger als 'gezonden' evenmens: iemand die speciaal voor jou 'gestuurd' is.

Conclusies

Vanuit het perspectief van de door mij ontwikkelde modellen wordt zichtbaar dat in BS2015:

- de aspecten van zingeving en levensbeschouwing en spiritualiteit niet in een doelgerichte structuur op elkaar worden betrokken, waardoor het totale beeld van zingeving en de begeleiding daarbij diffuus blijft;
- een zwaar accent ligt op de (cognitieve) betekeniscomponent van de zingeving en de begeleiding daarbij ten koste gaat van de spirituele, ethische en relationele componenten;

- spiritualiteit niet als kernmoment wordt gehonoreerd, waardoor het risico van een activistische opvatting van zingeving bestaat;
- de plaats van het menselijk handelen in de zingevingscyclus niet gethematiseerd wordt, waardoor zingeving en de begeleiding daarbij onvoldoende betrokken worden op het alledaagse doen en laten en het van betekenis zijn voor anderen; en
- geen duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen praktijkdoel en verhoopt doel, waardoor het misverstand kan ontstaan dat geestelijke verzorging gericht is op welbevinden in neoliberale zin.

Voor de toekomst zou gewerkt kunnen worden aan een concept van geestelijke verzorging waarin relationele factoren, levensbeschouwelijke tradities en spirituele noties meer stem en gezicht krijgen. De relationele aspecten van zorg zijn sterk ontwikkeld in kringen van de zorgethiek. Inzichten hieruit zijn in BS2015 slechts in de marge terug te vinden. Mijn tweede aanbeveling zou dan ook zijn dat de VGVZ bij de beroepsontwikkeling het zorgethische been bijtrekt.

Job Smit is geestelijk verzorger in de ouderenzorg bij Viattence in Epe. Hij promoveerde in 2015 op een proefschrift over de basismethodiek van de geestelijke verzorging en verzorgt samen met Wim Smeets gespreksvaardigheidstrainingen op basis van zijn model; smit.job@gmail.com

Literatuur

- Cobb, M., Puchalski, C.M. & Rumbold, B.S. (eds.) (2012). *Oxford Textbook of Spirituality in Healthcare*. Oxford: Oxford University Press.
- Heijst, A. van (2006). *Menslievende Zorg*. Kampen: Klement.
- Ijssel, S. van (2007). 'Daar hebben humanisten het niet zo over'. *Over de rol van spiritualiteit in het leven en werk van humanistisch geestelijk raadslieden*. Delft: Eburon.
- Leijssen, M. (2007). *Tijd voor de ziel*. Tiel: Lannoo.
- Molenaar, B. (2016). *Zingeving snelweg naar welzijn?*. Utrecht: Universiteit voor Humanistiek, www.repository.uvh.nl/uvh/bitstream/handle/11439/2651/Thesis%20Brecht%20molenaar.pdf?sequence=1.
- Smit, J. (2015). *Antwoord geven op het leven zelf. Een onderzoek naar de basismethodiek van de geestelijke verzorging*. Delft: Eburon.

VGVZ. (2015). *Beroepsstandaard geestelijk verzorger 2015*. Amsterdam: VGVZ.

Wong, P.T. (ed.) (2012). *The Human Quest for Meaning: Theories, research and applications* (2nd edition). New York: Routledge.

Walton, M. (2012). Assessing the Construction of Spirituality. Conceptualizing Spirituality in Health Care Settings. *Journal of Pastoral Care and Counseling*, 66(3), 1-16.

Walton, M. (2013). Discerning Lived Spirituality. The reception of otherness. *Journal of Pastoral Care and Counseling*, 67(2), 1-10.

Waaajman, C.J. (2000). *Spiritualiteit. Vormen, grondslagen, methoden*. Gent: Carmelitana.

Noten

1. Ik geef de visie uit mijn proefschrift inhoudelijk weer. Voor de onderliggende argumentatie en literatuur verwijs ik naar mijn proefschrift.
2. Ik kies hier voor een specifieke en niet voor een generieke opvatting van spiritualiteit (Smit, 2015, pp. 78-81). Een overzicht van het gebruik van de term spiritualiteit vinden we bij Van Ijssel (2007, pp. 1-159). Dat 'geraakt worden', de kern van de spirituele ervaring is wordt betoogd door Walton (2012, 2013). Dat spiritualiteit transformatie ('gevormd worden' en 'omgevormd worden') impliceert, is de centrale stelling van Waaajman (2000).
3. De 'ervaring van verbondenheid' is verbonden met het premoderne wereldbeeld (kosmos, geordend geheel); de notie 'betekenis' is verbonden met de hermeneutisch-filosofische traditie, en de motivatie tot handelen is verbonden met het psychologische onderzoek naar de functie van zingeving zoals dat begonnen is met Viktor Frankl (1905-1987). In al deze tradities duikt het begrip 'zin' op maar telkens in een andere gestalte.
4. Bij een praktijkdoel is er verband tussen een handeling en het resultaat ervan. Bij het verhoopte doel gaat het om iets wat je hoopt dat er gebeurt maar waar je weinig invloed op hebt.
5. De therapeutische competentie omvat wel het 'aandachtig present kunnen zijn' maar verder valt de nadruk op verhelderen en kennis van therapeutische processen en analyse van gezondheid en ziekte. De spirituele competentie noemt het gebruik van rituelen, maar benadrukt de brede kennis van spirituele tradities en het vermogen die te herijken. De ethische competentie focust op bezinning in de organisatie. De persoonsgerichte competenties focussen op de vermogens tot zelfreflectie en dialoog en het bepalen van de eigen positie (VGVZ, 2015, pp. 14-15).